

Pētījuma „PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu attīstība Latvija plānošanas reģionos”

KOPSAVILKUMS

Pētījuma mērķis ir sagatavot priekšlikumus par pirmsskolas izglītības iestāžu (PII) tīkla un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu attīstību Latvijas plānošanas reģionos atbilstoši to attīstības tendencēm un pašvaldību iedzīvotāju vajadzībām. Pētījuma mērķa sasniegšanai ir izmantotas daudzveidīgas datu vākšanas un analīzes metodes: politikas dokumentu analīze, statistisko datu analīze, sekundārā iepriekš veikto pētījumu analīze, ārvalstu pieredzes gadījumu izpēte, kā arī Valsts reģionālās attīstības aģentūras (VRAA) īstenotās pašvaldību aptaujas datu par PII darbību un alternatīviem bērnu pieskatīšanas pakalpojumiem pašvaldības administratīvajā teritorijā statistiskā analīze.

1. PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu normatīvā regulējuma analīze

Pētījuma ietvaros pirmsskolas izglītības iestāžu un alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu normatīvais regulējums ir skatīts gan vairāku valstī īstenoto politiku kontekstā – izglītības politikas, sociālās aizsardzības un labklājības politikas, nodarbinātības politikas, gan starptautisko, īpaši Latvijai saistošo, politikas dokumentu kontekstā.

Pētījums parāda, ka PII tīkla attīstībai, kas nodrošinātu visiem pirmsskolas vecuma bērniem vienlīdzīgu piekļuvi un pieejamību pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumiem, ir nepieciešami grozījumi un papildinājumi vairākos normatīvā regulējuma dokumentos. Šo grozījumu un papildinājumu mērķis būtu novērst vairākus nozīmīgus šķēršļus, tādējādi radot risinājumus pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu piekļuvei un pieejamībai īsā un vidējā termiņā. Pētījuma ietvaros nav analizētas tās nepilnības, kas kavē kvalitatīvas pirmsskolas izglītības (no satura viedokļa) nodrošināšanu.

Pētījums atklāj, ka viens no galvenajiem priekšnoteikumiem, kas sekmētu pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu pieejamību ir principa nodrošināšana, lai pakalpojuma finansējums seko pakalpojuma saņēmējam („nauda seko bērnam”). Saskaņā ar pašreizējo spēkā esošo normatīvo regulējumu pašvaldībai nav tiesiska pamata atbalstīt privātās PII ar jebkādu līdzfinansējumu, pat ja tās īsteno licencētas pirmsskolas izglītības programmas. Principa īstenošanu „nauda seko bērnam” apgrūtina fakts, ka pirmsskolas izglītības programmu īstenošanas izmaksu noteikšana ir neskaidra, jo ar 2009. gada 1. janvāri normatīvajos aktos vairs nav noteiktas maksimālās izmaksas par vienu izglītojamo, kas ir piemērojamas pašvaldību savstarpējos norēķinos. Tajos ir paredzēts veikt šos norēķinus „pēc fakta”. Neskaidri ir arī „Fonda naudas” jeb vecāku līdzfinansējuma veidošana un izlietošana, kas ļauj secināt, ka nav nodrošināts PII finansēšanas caurspīdīgums, kas rada risku neracionālam esošo finanšu resursu izlietojumam.

Līdzās vietu trūcumam PII, otra vienlīdz nozīmīga problēma ir pirmsskolas vecuma bērnu aprūpe un izglītību nodrošinošo pedagogu trūkums PII, kam ir vairāki cēloņi – pirmsskolas pedagogu kvalifikācijas prasības, slodzes, tām atbilstošās likmes un darba samaksas apmērs. Šobrīd spēkā esošā likumdošana paredz, ka pirmsskolas izglītības pedagogam ir jābūt profesionālajai augstākajai pedagoģiskajai izglītībai, pirmsskolas skolotāja vai 1.–4.klases skolotāja kvalifikācijai (1. līmeņa profesionālā augstākā izglītība). Kvalitatīvu agrīnā vecuma posma (līdz 3 gadiem) bērnu aprūpi un pieskatīšanu varētu veikt arī pedagogi, kuri ir saņēmuši tikai 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību, kas ir pielīdzināma koledžas līmeņa izglītībai.

Pētījums parāda, ka pedagogu trūkumu PII varētu risināt arī izlīdzinot pirmsskolas un sākumskolas pedagogu darba likmes (slodzes) un algas likmes, tādējādi tiktu novērstas pirmsskolas pedagogu nevienlīdzīgums attiecībā pret sākumskolas pedagogiem un sekmēta arī pedagogu motivācija strādāt

pirmsskolās. Finansējuma problēma risināma arī attiecībā ar PII, kuras īsteno piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanas pamatizglītības apguvei programmas, jo pašreiz veidojas nevienlīdzīga situācija starp pašvaldību PII un privātajām PII, jo abas nodrošina valsts noteikto obligāto pirmsskolas izglītību, bet finansiālu atbalstu atbilstoši pastāvošajai likumdošanai saņem tikai pašvaldību PII.

Pētījums atklāj, ka ir nepieciešamas elastīgākas higiēnas un drošības prasības pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu sniedzējiem, jo pašlaik alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzēji nav ieinteresēti licencēt pirmsskolas izglītības programmas un tādējādi padarīt sev saistošas gan šīs prasības, gan nepieciešamību piesaistīt pedagogus ar augstāko pedagoģisko izglītību.

2. Pirmsskolas izglītības iestādes un alternatīvie bērnu pieskatīšanas pakalpojumi Latvijā

Pētījums parāda, ka pašreizējā situācijā, kad trūkst vietu PII, bet tai paša laikā ir svarīga kvalitatīvas pirmsskolas izglītības iestāžu mācību vides veidošana, iespējami dažādi risinājumi, kas palielinātu gan bērnu skaitu, gan saglabātu pakalpojuma kvalitāti:

- 1) jāveido strukturēta atpūtas un darba zona;
- 2) jāveido bērnam izzināšanas interesi rosinoša – iekārtota vide;
- 3) jārada atbilstoši apstākļi bērna motivētai, mērķtiecīgai darbībai.

Pirmsskolas vecuma bērnu aprūpi un izglītību Latvijā pamatā nodrošina **546** (ieskaitot speciālās PII) **pašvaldību PII un 91 privātā PII** (IZM, līdz 22.08.2008. Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētās PII). Pašvaldības PII, privātajās PII, speciālās PII un pirmsskolas vecuma bērnu grupās pie skolām pirmsskolas izglītības apguve 2008./2009. mācību gadā ir nodrošināta **79 971 bērnam**¹. Pašvaldību un privātās PII apmeklē 64 485 bērnu (šis skaits ir lielāks, jo par atsevišķām privātajām PII nav pieejami dati par bērnu skaitu tajās), speciālās PII – 5 698 bērnu un pirmsskolas izglītības grupas pie skolām – 9 788 bērnu. Vēl viens pašvaldību finansēts un nodrošināts pirmsskolas izglītības ieguves veids ir **pirmsskolas izglītības grupas vispārīzglītojošās skolās**, konkrētāk piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošana skolai grupās, kas atrodas vienās telpās ar skolu. Paralēli IZM licencētajām pirmsskolām, Latvijā darbojas arī daudzveidīgi privāti dibināti centri, kas nodrošina interešu izglītības programmas, un tos licencē pašvaldība.

Privāto PII galvenā priekšrocība, salīdzinot ar pašvaldību PII ir pirmsskolas izglītības sekmīgai īstenošanai mazāks bērnu skaits grupās, kā arī elastīgāks darba laiks, kā arī plašākas un daudzveidīgākas iespējas bērnu interešu izglītības nodrošināšanā.

Pētījums parāda, ka efektīgs veids, kā palīdzēt ģimenēm ar bērniem, kas gaida rindā uz vietu PII, ir pašvaldību un privāto uzņēmēju piedāvātie **alternatīvie pakalpojumi** (bērnu attīstības centri, dienas centri, bērnu rotaļu un attīstības centri, bērnu pieskatīšanas centri, pieskatīšanas istabas, aukļu pakalpojumi, rotaļu grupas, īslaicīgas pieskatīšanas centri, bērnu pēcpusdienas centri, bēbīšu skolas, aukļu dienests u.c.). Kopš 2005. gada ar Bērnu, ģimenes un sabiedrības integrācijas ministrijas (BĢSILM) atbalstu tiek veidoti bērnu rotaļu un attīstības centri un līdz 2008.gada beigām jau izveidoti 48 šādi centri dažādos Latvijas reģionos. Pētījums liecina, ka rotaļu grupu izveide ir liels atbalsts vecākiem, šis pakalpojums ir īpaši izdevīgs vecākiem, kas strādā maiņu darbu, kā arī tiem, kas nevar atļauties algot auklīti uz visu dienu.

Pētījums parāda, ka nepieciešams aukļu pakalpojumus padarīt pārskatāmākus, un līdz šim nelegāli strādājošās aukles iekļaut legālā darba tirgū. Šim mērķim varētu kalpot „Aukļu dienesta izveidošana”. Valsts līmenī vienots aukļu dienests līdz šim nav izveidots, bet ar BĢSILM atbalstu tas atvērts Liepājā, un pašvaldības pašas spēkiem - Jēkabpilī.

¹ Datu avots: IZM, 2008. gada decembris. Kopējā bērnu skaitā nav iekļauti privāto PII bērni un Rēzeknes rajona pašvaldības (t.sk. speciālo) PII un grupu pie skolām apmeklējošo bērnu skaits.

Reaģējot uz problēmām, ko vecākiem rada vietu trūkums PII, daudzas privātpersonas ir izveidojušas privātus bērnu pieskatīšanas centrus, taču pirmsskolas izglītības programmu tie nevēlas licencēt pārspilēto prasību dēļ, piemēram, attiecībā uz telpu aprīkojumu.

Vecāki uzskata, ka bērni PII iemācās sadzīvot un kontaktēties ar citiem bērniem, turklāt pedagogi profesionāli var sagatavot bērnu skolai. Bērns, kurš paliek mājās, pēc vecāku domām ir zaudētājs, jo auklītes, kuras spēj īstenot arī bērnu izglītošanas funkciju, ir retums. Esošā bērnu kopšanas pabalstu sistēma vecāku skatījumā kalpo kā instruments, ar kuru valdība cenšas veicināt dzimstību nevis nodarbinātības pieaugumu. Vienlaicīgi vislielāko neapmierinātību izraisa pabalsta krasais samazinājums bērnam sasniedzot 1 gada vecumu. Vērtējot to no pirmsskolas aprūpes pakalpojumu pieejamības viedokļa, parādās būtiska plaisa, jo bērna vecāki saņem tikai Ls 30 bērna kopšanas pabalstu plus ģimenes pabalstu (Ls 8 par pirmo bērnu), risinājums būtu iesaistīšanās darba tirgū, bet pirmsskolas iestādēs tik mazu bērnu iekārtot nav iespējams, un ne visi vecāki to vēlas, izvērtējot arī bērna attīstību un individuālas aprūpes nepieciešamību.

3. Ārvalstu pirmsskolas vecuma bērnu izglītības un aprūpes politikas pieeju raksturojums

ES politikas ietvaru nosaka 2002. gadā Barselonā ES dalībvalstu vienošanās par kvantitatīvajiem bērnu izglītības un aprūpes politikas mērķiem, kas paredz vismaz 33% bērnu vecumā no 0-3 gadiem, un vismaz 90% bērnu vecumā no 3-6 gadiem līdz 2010. gadam nodrošināt ar pirmsskolas izglītības pakalpojumiem.

Lai uzturētu labklājības pieaugumu sabiedrībai novecojoties un pieaugot sociālo izdevumu slogam, Eiropas Nodarbinātības stratēģija paredz līdz 2010. gadam paaugstināt kopējo nodarbinātību Eiropā līdz 70%, bet nodarbinātību sieviešu vidū līdz vismaz 60% no darbaspējas vecuma sieviešu skaita.

Pirmsskolas vecuma bērnu izglītības un aprūpes politika pasaulē tiek īstenota atšķirīgi. Par kritērijiem izmantojot valsts garantētā bērna kopšanas atvaļinājuma garumu un apmaksas apjomu, kā arī bērniem līdz 3 gadu vecumam nodrošinātos pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumus, var klasificēt 4 politikas pieejas:

A pieeja – spēcīgs valsts atbalsts bērna kopšanas atvaļinājumam, bet vājš atbalsts pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumiem, kas paredzēti bērniem jaunākiem par 3 gadiem. Izmantota Austrijā, Čehijā, Vācijā (izņemot bijušo Austrumvāciju) un Ungārijā.

B pieeja – vājš valsts atbalsts bērna kopšanas atvaļinājumam un viduvējs atbalsts pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumiem, kas paredzēti bērniem jaunākiem par 3 gadiem (atbalsts galvenokārt ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni). Izmantota ASV, Kanādā, Lielbritānijā, Īrijā un Austrālijā.

C pieeja – viduvējs valsts atbalsts bērna kopšanas atvaļinājumam un viduvējs atbalsts pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumiem, kas paredzēti bērniem jaunākiem par 3 gadiem (atbalsts galvenokārt ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni). Izmantota Itālijā, Portugālē, Beļģijā, Nīderlandē un Francijā.

D pieeja – spēcīgs valsts atbalsts vecākiem un labi attīstīts pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumu klāsts bērniem jaunākiem par 3 gadiem vairāk. Izplatīta Skandināvijas valstīs.

Ārzemju pieredzes izpēte parāda, ka **sekmīga pirmsskolas bērnu aprūpe un izglītošana iespējama palielinot dažādību šo pakalpojuma sniegšanā**. Apskatīto valstu pieredze liecina, ka bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu jomā piedāvājums ir ļoti plašs. Vecākiem ārpus tradicionālā dārziņa un pirmsskolas klasēm ir iespēja izmantot arī tādus pakalpojumus kā reģistrēta bērnu aprūpētāja, rotaļu grupa, atvērtais dārziņš, ārpussskolas bērnu aprūpe, dienas aprūpes centri u.c. Arī Latvijas situācijā pirmsskolas bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu dažādošana ir viens no veidiem, kā risināt vietu trūkuma problēmu PII un agrīnā vecuma bērnu pieskatīšanu. **Pakalpojumu, īpaši alternatīvo pakalpojumu, daudzveidība sniedz iespēju vecākiem kombinēt tos, tādējādi apmierinot dažāda lieluma pašvaldību un dažādu iedzīvotāju grupu vajadzības**. Turklāt, atsevišķu pirmsskolas

aprūpes un izglītības pakalpojumu ieviešanai ir nepieciešama tikai kvalificētu cilvēkresursu piesaiste bez papildus investīcijām infrastruktūrā (piemēram, reģistrēta bērnu aprūpētāja) vai arī nelielām investīcijām infrastruktūrā (piemēram, atvērtais dārziņš).

No ārzemju labās prakses piemēriem var minēt Zviedrijā, Somijā, Anglijā un Nīderlandē ir plaši izmantoti bērnu aprūpes pakalpojumu - **reģistrēta bērnu aprūpētāja**, kuras izglītība vai speciāla sagatavošana atbilst attiecīgās valsts prasībām. Kā pozitīvu šī pakalpojuma aspektu var vērtēt to, ka tas neprasa jaunas infrastruktūras izveidi, jo reģistrēta bērnu aprūpētāja pakalpojumu sniedz savā dzīvesvietā un to pārrauga bērnu aprūpes inspekcija vai pašvaldība. Reģistrēta bērnu aprūpētāja var piedāvāt elastīgu darba laiku. Vecāki pakalpojumu var izmantot kombinācijā ar jau tradicionālo PII, jo bērnu aprūpētāja var piekrist izņemt bērnus no PII un uzraudzīt tos arī vakaros.

Latvijā šāda pakalpojuma ieviešana būtu piemērota **visa lieluma pašvaldībām**, kurās ir liels vietu trūkums pašvaldību PII (galvenokārt lielo pilsētu pašvaldības) vai kurās vispār nav atsevišķas PII (iedzīvotāju skaita ziņā mazās pašvaldībās). Šobrīd nelegālie mājas bērnudārzi, kas pēc formas atbilst aplūkotajam labās prakses piemēram, ir orientēti galvenokārt uz agrīnā vecuma (līdz 3 gadiem) bērnu uzraudzību un izplatīti ir Rīgā un citās republikas lielajās pilsētās, kur ir augstāks neapmierinātais pieprasījums pēc pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumiem.

Kā viens no alternatīviem pirmsskolas bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumiem Zviedrijā ir **atvērtais dārziņš**, kas ir bezmaksas pakalpojums. Bērni, kas apmeklē atvērto dārziņu, netiek pierēģistrēti, jo vecāki paši var izlemt, cik bieži un kādos laikos pakalpojumu izmantot. Atvērta dārziņa darba laiki katrā pašvaldībā var atšķirties, un tos nosaka pieprasījums. Latvijā jau šobrīd ir šāda pakalpojuma iedīgli – pirmsskolas attīstības centri un konsultatīvie centri, bet vecāki tos izmanto ļoti reti, un bērnu attīstības un rotaļu centri, kuros bērni var uzturēties līdz 4 stundām dienā. Ņemot vērā Latvijas līdzšinējo pieredzi un pašvaldību atsaucību veidot šādus centrus vai atvertos dārziņus, nepieciešams šo pakalpojuma veidu arī turpmāk attīstīt, izveidojot atbilstošu tiesiskā regulējuma ietvaru un piešķirot tiem pašvaldības finansējumu ilgtermiņā. Šāda veida pakalpojumi ir īpaši piemēroti **reģionālajiem centriem, republikas nozīmes pilsētām** un pilsētām, kurās ir nepieciešams nodrošināt pēc iespējas daudzveidīgākus bērnu aprūpes un izglītošanas pakalpojumus.

Nīderlandē pastāvošā prakse bērnu aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas iniciatīvu ir uzņemt arī uzņēmumiem jeb darba devējiem, dibinot dārziņus vai **dienas aprūpes centrus darbinieku bērniem**. Šāda politika nereti palīdz uzņēmējiem ne vien noturēt jau esošos darbiniekus, bet arī piesaistīt jaunus darbiniekus. **Latvijā** pēdējos gados šāds pakalpojuma veids arī ir sācis attīstīties (piemēram, SIA „Maxima Latvija”). Tā kā lielākie uzņēmumi ir koncentrējušies **Rīgā, nacionālās un reģionālās attīstības centros**, attiecīgi uzņēmumu dibināti bērnu pieskatīšanas centri ir piemēroti šāda lieluma un nozīmes pašvaldībām. No vecāku viedokļa, pozitīvais uzņēmumu dibinātajos bērnu pieskatīšanas centros (dārziņos) ir tas, ka centri parasti ir ļoti tuvu vecāku darba vietai, tā darba laiks var būt pilnībā pieskaņots vecāku darba laikam. No valsts un pašvaldību viedokļa, šādu darba devēju iniciatīvu atbalstīšana samazina pirmsskolas bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu nodrošināšanas slogu pašvaldībām.

Kā labās prakses piemēri ārvalstu pieredzē **publiskajai un privātajai partnerībai** bērnu aprūpes pakalpojumu jomā ir minamas Somija un Zviedrija. Somijā un Zviedrijā katra pašvaldība var izlemt, kādā veidā tā nodrošinās pirmsskolas bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumus. Tā var dibināt savas pirmsskolas izglītības iestādes vai arī pirkt pakalpojumu no privātām institūcijām. Pašvaldības finansējums privātajām pirmsskolas aprūpes un izglītības iestādēm par katru bērnu, kas to apmeklē, tiek piešķirts pēc tādiem pašiem kritērijiem kā pašvaldības dibinātajām pirmsskolas izglītības un aprūpes iestādēm. Pašvaldība var definēt vecāku maksājuma apmēru neskatoties uz to, vai pakalpojumu sniedz pašvaldības dibināta institūcija vai privāta institūcija, piemēram, Zviedrijā bērna vecāki maksā 11%, bet Somijā 15% no kopējām pakalpojuma izmaksām.

Sociālā prakse ārvalstīs un Latvijā liecina, ka ģimenēm jāpiedāvā pēc iespējas **daudzveidīgāki pirmsskolas izglītības veidi**, lai ģimenes, balstoties uz savām finansiālajām iespējām un citiem būtiskiem nosacījumiem, varētu izvēlēties bērna vajadzībām un spējām piemērotāko pirmsskolas

izglītības veidu. Pakalpojumu, īpaši alternatīvo pakalpojumu, daudzveidība sniedz iespēju vecākiem kombinēt tos, tādējādi apmierinot dažāda lieluma pašvaldību un dažādu iedzīvotāju grupu vajadzības. Priekšroku nevajadzētu dot kādam noteiktam pirmsskolas izglītības veidam, bet gan lai šī iestāde būtu licencēta un tā nepildītu tikai bērnu pieskatīšanas funkcijas.

4. Pirmsskolas vecuma bērnu pieskatīšanas pakalpojumu piedāvājuma un pieprasījuma novērtējums

Pirmsskolas vecuma bērnu pieskatīšanas pakalpojumu piedāvājuma un pieprasījuma novērtējumu raksturo kopsavilkuma 1. tabula, kurā ir attēlota šī brīža situācija, jaunradīto vietu skaits saskaņā ar politikas plānošanas dokumentos un VRAA aptaujā apkopotajiem pašvaldību plāniem, sagaidāmo pieprasījumu – prognozējamo bērnu skaitu pēc aptuveni 4 un 8 gadiem un pieprasījuma novērtējumu attiecīgi pēc 4 un 8 gadiem.

Situācijas izpēte rāda, ka vairumā Latvijas teritoriju šobrīd pastāv neapmierināts pieprasījums ('rinda' uz vietu PII), taču vienlaikus teritorijās, kurās tas ir visaugstākais, šobrīd tiek un tuvākajos gados tiks attīstīti jaunu PII būvniecības un esošu PII rekonstrukcijas projekti. Daļa plānoto infrastruktūras uzlabojumu ir plānoti ES fondu programmu ietvaros, taču daļā pašvaldību (īpaši Rīgas reģionā) aktīvi plāno ieguldīt arī savus līdzekļus pašvaldību PII infrastruktūras uzlabošanai. Tā rezultātā daļā pašvaldību neapmierinātais pieprasījums tiks būtiski samazināts jau pēc 4 gadiem (Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales reģionos), savukārt pēc 8 gadiem, saskaņā ar demogrāfisko prognozi, jaunradītās vietas pašvaldību PII spēs apmierināt sagaidāmo pieprasījumu praktiski visā Latvijas teritorijā.

Prognoze rāda, ka pretēji šī brīža situācijai pēc 4 gadiem vairākos Latvijas rajonos veidosies brīvas vietas. Taču tas nenozīmē, ka būtu jāpārtrauc vai jāatceļ kādas no uzsāktajām aktivitātēm jaunu vietu radīšanai PII, jo, pirmkārt, pēc 4 un, jo īpaši, pēc 8 gadiem paredzamais vietu skaits PII ļaus veidot skaitliski mazākas bērnu grupas (līdz 16 bērniem), kas, savukārt, ievērojami sekmētu pirmsskolas izglītības kvalitāti, otrkārt, tuvākajos gados ievērojami pieaugs sākumskolas vecuma bērnu skaits. Tāpēc, ņemot vērā arī skolu optimizācijas procesu Latvijā, jau šobrīd jaunceļamo PII projektos būtu jāparedz iespējas **PII ēkas vidējā termiņā piemērot sākumskolu vajadzībām**.

Lai gan ilgtermiņā jaunu PII būvniecība Latvijas reģionos būtu plānojama piesardzīgi, izņemot gadījumus, kad esošās PII ēkas būtu aizvietošanas ar jaunām. Atšķirīga situācija ir **Rīgā, kur tuvākajos gados pieprasījums pēc vietām saglabāsies tik augsts, ka šobrīd būtu nepieciešama jaunu PII būvniecība**. Tomēr arī Rīgā aptuveni pēc 8 gadiem pieprasījums kritīsies, tāpēc situācijas risināšanai Rīgā būtu ieteicama **publiskās un privātās partnerības projektu attīstīšana**.

Vienlaikus tuvākajos gados, kamēr tiks uzbūvētas ielānotās jaunās PII, saglabāsies augsts vietu PII neapmierinātais pieprasījums. Pētījums parāda, ka prioritāra nozīme piešķirama vietu trūkuma PII risinājumiem **īsā un vidējā termiņā**, kas ir vērsti, pirmkārt, uz **papildus vietu esošajās PII radīšanu** bez nozīmīgu finanšu resursu ieguldījumiem (piemēram, esošo PII telpu optimizācija) un, otrkārt, **alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu attīstīšanu** (auklīšu dienesti, bērnu rotaļu un attīstības centri u.c.) **un esošo pakalpojumu sakārtošanu**, īpaši agrīnā vecuma bērniem (piemēram, izstrādāt alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzēju reģistrācijas kārtību, higiēnas prasību noteikšana alternatīvajiem pakalpojumu sniedzējiem u.c.).

Kopsavilkums_Tabula 1.

Teritorija		Esošo vietu skaits 2008. gads	Jaunradīto vietu skaits līdz 2013. gadam	Prognozējamais bērnu skaits uz 2012. gadu ²	Pieprasījuma novērtējums uz 2012. gadu (vietu skaits) ³	Prognozējamais bērnu skaits uz 2016. gadu	Pieprasījuma novērtējums uz 2016. gadu (vietu skaits)
		A	B	C	D = (A+B)-C	E	F = (A+B) - E
Rīgas reģions	Jūrmala	2000	56	2150	- 94	1818	238
	Limbažu rajons	1250	90	1449	- 109	1276	64
	Ogres rajons	2717	369	2805	281	2408	678
	Rīgas pilsēta	23 988	792	27 517	- 2737	23 359	1421
	Rīgas rajons	6432	1200	7820	- 188	6704	928
	Tukuma rajons	2000	252	2364	- 112	2018	234
	KOPĀ	38 387	2759	44 105	- 2959	37 583	3563
Vidzemes reģions	Alūksnes rajons	866	72	875	63	740	198
	Cēsu rajons	2085	304	2152	237	1829	560
	Gulbenes rajons	1020	30	933	117	766	284
	Madonas rajons	1686	30	1481	235	1253	463
	Valkas rajons	1129	54	1174	9	1016	167
	Valmieras rajons	2250	253	2326	177	2016	487
	KOPĀ	9036	743	8941	838	7620	2159
Kurzemes reģions	Kuldīgas rajons	1137	174	1537	- 226	1312	- 1
	Liepājas pilsēta	3529	824	3597	756	2936	1417
	Liepājas rajons	1278	129	1785	- 378	1562	- 155
	Saldušs rajons	1427	88	1555	- 40	1326	189
	Talsu rajons	1854	88	1858	84	1610	332
	Ventspils pilsēta	1646	170	1652	164	1367	449
	Ventspils rajons	362	26	587	- 199	523	- 135
KOPĀ	11 233	1499	12 571	161	10 636	2096	
Zemgales reģions	Aizkraukles rajons	1537	46	1474	109	1249	334
	Bauskas rajons	1704	256	2176	- 216	1901	59
	Dobele rajons	1484	274	1560	198	1346	412
	Jēkabpils rajons	1578	415	2030	- 37	1708	285
	Jelgavas pilsēta	2894	492	2821	565	2331	1055
	Jelgavas rajons	1172	45	1599	- 382	1391	- 174
	KOPĀ	10 369	1528	11 660	237	9926	1971
Latgales reģions	Balvu rajons	906	14	921	- 1	764	156
	Daugavpils pils.	4301	158	3573	886	2921	1538
	Daugavpils rajons	763	24	1343	- 556	1109	- 322
	Krāslavas rajons	933	0	1073	- 140	868	65
	Ludzas rajons	936	15	1015	- 64	850	101
	Preiļu rajons	1071	211	1298	- 16	1104	178
	Rēzeknes pilsēta	1651	150	1437	364	1186	615
	Rēzeknes rajons	1258	0	1443	- 185	1208	50
	KOPĀ	11 819	572	12 103	288	10 010	2381

² VRAA sagatavotā demogrāfiskā prognoze rāda Latvijas iedzīvotāju skaitu rajonu griezumā 15 vecuma grupās, katrā no tām aptverot piecus gadus (piemēram, 0-4 gadus veci, 5-9 gadus veci utt.). Šāda prognozes struktūra ir veidota atbilstoši pieejamajiem CSP datiem, taču šī agregācijas pakāpe apgrūrina sagaidāmā bērnu skaita noteikšanu. Tā kā PII mērķauditorija visbiežāk ir bērni 2(3) – 6(7) gadu vecumā, tad tā daļēji atrodas prognozes vienā un daļēji – otrā vecuma intervālā. Ņemot vērā šo apstākli, aplēsēs ir pieņemts, ka PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu mērķa auditorija ir aptuveni puse no vienas vecuma grupas un puse – no otras vecuma grupas.

³ Ja ir pozitīvs skaitlis (piemēram, 94), tas nozīmē, ka ir paredzamas 94 brīvas vietas; ja ir negatīvs skaitlis (piemēram, -23), tas nozīmē, ka trūks 23 vietas.

5. Priekšlikumi valsts un pašvaldību atbalsta politikai PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu nodrošināšanai

Ņemot vērā, ka galvenā problēma pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un pieskatīšanas pakalpojumu jomā ir **neapmierinātais pieprasījums pēc vietām pašvaldību PII** jeb vietu trūkums un attiecīgi arī rindas, šai problēmai ir pakārtoti pārējie šķēršļi, kas liedz pirmsskolas vecuma posma bērniem nodrošināt viņu interesēm un vajadzībām atbilstošus pakalpojumus. Tāpēc problēmu apkopojumā vietu trūkums kā atsevišķa problēma nav izvirzīta, jo tā ir pamatā visām problēmu grupām. Savukārt lielākā daļa priekšlikumu problēmu risināšanai ir vērsti uz vienu rezultātu – rindu samazinājumu uz vietām pašvaldību PII, ko iespējams panākt ne vien ar jaunu vietu radīšanu pašvaldību PII, bet arī padarot pieejamākus privātos pakalpojumus.

Kaut arī „rindu” problēma pamatā ir lielo pilsētu problēma, galvenokārt neapmierinošā infrastruktūras stāvokļa dēļ, pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un pakalpojumu pieejamība tikpat lielā mērā ir arī mazo (vietējo) pašvaldību dienas kārtības jautājums. Mazajās pašvaldībās PII visbiežāk nav izveidotas nepietiekamā bērnu skaita. Taču tas nenozīmē, ka šajās pašvaldībās pirmsskolas izglītības pakalpojumu pieejamības problēma līdz ar to nepastāv, tai ir cits raksturs un cēloņi, bet bērnu intereses un vajadzības nav apmierinātas. Tāpēc arī šajos gadījumos ir nepieciešami alternatīvi problēmas risinājumi.

PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu jomas problēmu analīzei un to risināšanai piedāvāto atbalsta politiku alternatīvu raksturojumam kalpo piecas problēmu grupas, kurām ir izstrādāti priekšlikumi valsts un pašvaldību atbalsta politikai PII un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu nodrošināšanai (skatīt Kopsavilkuma 2. tabulu).

Kopsavilkums Tabula 2.

A. Pirmā problēmu grupa	
Neapmierināts pieprasījums pašvaldību PII – pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumu infrastruktūra. Problēmas risinājumi ir vērsti uz jaunu vai papildus vietu radīšanu pašvaldību PII, izvirzot priekšlikumus ilgtermiņa, īsa un vidēja termiņa atbalsta instrumentiem	A1. Jaunu pašvaldības PII ēku būvniecība un esošo pašvaldību PII ēku renovācija A2. Pašvaldību PII paplašināšana – piebūvju būvniecība jaunu vietu radīšanai A3. Esošo PII telpu izmantošanas optimizācija A4. PII projekti ar racionālu telpu izvietojumu A5. Alternatīvie PII būvniecības risinājumi (piemēram, moduļu sistēmu izmantošana vai PII izveide dzīvojamo māju pirmajos stāvos) A6. Izmaiņu veikšana PII telpu higiēnas prasībās
B. Otrā problēmu grupa	
Pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumu finansēšana. Problēmas risinājumi ir vērsti uz pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu finansēšanas sistēmas pilnveidošanu, privāto un alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu pieejamības sekmēšanu, pakalpojuma nodrošināšanā un saņemšanā iesaistīto pušu līdzatbildības ieviešanu pakalpojumu finansēšanā (līdzfinansēšanā)	B1. Principa „nauda seko bērnam” ieviešana B2. PPP attīstīšana pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumu sniegšanas jomā B3. Valsts finansējums piecgadīgo un sešgadīgo bērnu pedagogu darba samaksai privātajās PII B4. PII pakalpojumu izmaksu kritēriju precizēšana B5. PII pakalpojumu izmaksu apmēru regulāra pārskatīšana atbilstoši inflācijai un pakalpojumu tarifiem B6. Pašvaldību PII finansēšanas sistēmas caurspīdīguma nodrošināšana un finansu resursu izlietojuma kontrole B7. Vecāku līdzfinansējuma noteikšana par pašvaldību PII pakalpojumiem

C. Trešā problēmu grupa	
<p>Agrīnā vecuma bērnu aprūpe un pieskatīšana. Problēmas risinājumi ir vērsti uz agrīnā vecuma posma bērnu aprūpes un pieskatīšanas pakalpojumu nodrošināšanas un pieejamības sekmēšanu</p>	<p>C1. Valsts un pašvaldību atbildības par agrīnā vecuma bērnu aprūpi un pieskatīšanu institucionalizācija C2. Agrīnā vecuma bērnu pedagogu izglītības un kvalifikācijas prasību pārskatīšana C3. Alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu legalizēšana un attīstīšana C4. PPP attīstīšana pirmsskolas aprūpes un izglītības pakalpojumu sniegšanas jomā C5. Vecāku pabalsta termiņa pagarināšana</p>
D. Ceturrtā problēmu grupa	
<p>Alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu attīstīšana. Problēmas risinājumi ir vērsti uz alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu jomas sakārtošanu un attīstīšanu, tādējādi attīstot pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes un izglītības pakalpojumu daudzveidības attīstību, atslogojot pašvaldību PII (samazinot rindas) un veicinot agrīnā vecuma posma bērnu pieskatīšanas nodrošinājumu</p>	<p>D1. Aukļu dienestu darbības attīstīšana D2. Reģistrēta bērnu aprūpētāja (ģimenes bērnudārzs) pakalpojuma ieviešana D3. Pašvaldību rotaļu un attīstības centru darbības attīstīšana D4. Alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzēju reģistrācijas kārtības izstrāde un ieviešana D5. Alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzēju izglītības un kvalifikācijas prasību noteikšana D6. Higiēnas un drošības prasību noteikšana alternatīvajiem bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzējiem</p>
E. Piektā problēmu grupa	
<p>Pirmsskolas pedagogu trūkums lielajās pilsētās, Problēmas risinājumi ir vērsti uz pirmsskolas pedagogu darba optimizāciju un atalgojuma sabalansēšanu ar slodzi un izglītības un kvalifikācijas prasībām</p>	<p>E1. Agrīnā vecuma bērnu pedagogu izglītības un kvalifikācijas prasību pārskatīšana. E2. Pirmsskolas pedagogu sastāva modeļa „1 + 2” ieviešana E3. Pirmsskolas pedagogu slodzes un atalgojuma pārskatīšana</p>